Силабус освітнього компонента
Програма навчальної дисципліни

Системно-динамічне моделювання кіберконфліктів

Шифр та назва спеціальності
F5 – Кібербезпека та захист інформації

Інститут
ННІ комп`ютерних наук та інформаційних технологій

Спеціалізація

Кафедра
Кібербезпеки (328)

Освітня програма
Кібербезпека

Тип дисципліни
Професійна підготовка, Вибіркова

Рівень освіти
Другий (магістерський)

Форма навчання
Денна, заочна

Семестр
2

Мова викладання
Українська, англійська

Викладачі, розробники

МІЛЕВСЬКИЙ Станіслав Валерійович

stanislav.milevskyi@khpi.edu.ua
Доктор технічних наук, доцент, професор кафедри кібербезпеки НТУ «ХПІ».

Автор понад 100 наукових та навчально-методичних праць. Гарант освітньо-наукової програми «Кібербезпека» другого (магістерського) рівня вищої освіти. Провідний лектор з дисциплін: «Основи математичного моделювання систем безпеки», «Англійська мова в академічних застосунках», «Моделювання кіберфізичних дій» у студентів бакалавріата та магістратури.

Детальніше про викладача на сайті кафедри

Загальна інформація

Анотація

Навчальна програма дисципліни "Системно-динамічне моделювання кіберконфліктів" охоплює сучасні підходи до моделювання та аналізу кіберконфліктів з використанням методів системної динаміки. Студенти отримають знання щодо моделювання динамічних процесів у сфері кібербезпеки, розробки сценаріїв кіберконфліктів, а також аналізу взаємодії кіберзагроз та заходів захисту. Лабораторні заняття спрямовані на закріплення практичних навичок побудови моделей, що дозволить студентам опанувати інструменти моделювання реальних кіберконфліктів.

Мета та цілі дисципліни

Метою дисципліни є формування знань та навичок щодо моделювання кіберконфліктів із використанням підходів системної динаміки для аналізу кіберзагроз та розробки ефективних стратегій кіберзахисту.

Формат занять

Лекції, лабораторні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – диференційований залік.

Компетентності

КФ1. Здатність обґрунтовано застосовувати, інтегрувати, розробляти та удосконалювати сучасні інформаційні технології, фізичні та математичні моделі, а також технології створення та використання прикладного і спеціалізованого програмного забезпечення для вирішення професійних задач у сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
КФ3. Здатність досліджувати, розробляти і супроводжувати методи та засоби інформаційної безпеки та/або кібербезпеки на об'єктах інформаційної діяльності та критичної інфраструктури.
КФ4. Здатність аналізувати, розробляти і супроводжувати систему управління інформаційною безпекою та/або кібербезпекою організації, формувати стратегію і політики інформаційної безпеки з урахуванням вітчизняних і міжнародних стандартів та вимог.
КФ5. Здатність до дослідження, системного аналізу та забезпечення безперервності бізнес/операційних процесів з метою визначення вразливостей інформаційних систем та ресурсів, аналізу ризиків та визначення оцінки їх впливу у відповідності до встановленої стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
КФ6. Здатність аналізувати, контролювати та забезпечувати систему управління доступом до інформаційних ресурсів згідно встановленої стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
КФ7. Здатність досліджувати, розробляти та впроваджувати методи і заходи протидії кіберінцидентам, здійснювати процедури управління, контролю та розслідування, а також надавати рекомендації щодо попередження та аналізу кіберінцидентів в цілому.

Результати навчання

РН1. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами, усно і письмово для представлення і обговорення результатів досліджень та інновацій, забезпечення бізнес\операційних процесів та питань професійної діяльності в галузі інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
РН2. Інтегрувати фундаментальні та спеціальні знання для розв'язування складних задач інформаційної безпеки та/або кібербезпеки у широких або мультидисциплінарних контекстах.
РН3. Провадити дослідницьку та/або інноваційну діяльність в сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки, а також в сфері технічного та криптографічного захисту інформації у кіберпросторі.
РН4. Застосовувати, інтегрувати, розробляти, впроваджувати та удосконалювати сучасні інформаційні технології, фізичні та математичні методи і моделі в сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
РН6. Аналізувати та оцінювати захищеність систем, комплексів та засобів кіберзахисту, технології створення та використання спеціалізованого програмного забезпечення.
РН8. Досліджувати, розробляти і супроводжувати системи та засоби інформаційної безпеки та/або кібербезпеки на об'єктах інформаційної діяльності та критичної інфраструктури.
РН9. Аналізувати, розробляти і супроводжувати систему управління інформаційною безпекою та/або кібербезпекою організації на базі стратегії і політики інформаційної безпеки.
РН10. Забезпечувати безперервність бізнес/операційних процесів, а також виявляти уразливості інформаційних систем та ресурсів, аналізувати та оцінювати ризики для інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.
РН11. Аналізувати, контролювати та забезпечувати ефективне функціонування системи управління доступом до інформаційних ресурсів відповідно до встановлених стратегії і політики інформаційної безпеки та/або кібербезпеки організації.

РН12. Досліджувати, розробляти та впроваджувати методи і заходи протидії кіберінцидентам, здійснювати процедури управління, контролю та розслідування, а також надавати рекомендації щодо попередження та аналізу кіберінцидентів в цілому.
РН14. Аналізувати, розробляти і супроводжувати систему аудиту та моніторингу ефективності функціонування інформаційних систем і технологій, бізнес\операційних процесів у сфері інформаційної та\або кібербезпеки в цілому.
РН16. Приймати обґрунтовані рішення з організаційно-технічних питань інформаційної безпеки та/або кібербезпеки у складних і непередбачуваних умовах, у тому числі із застосуванням сучасних методів та засобів оптимізації, прогнозування та прийняття рішень.
РН17. Мати навички автономного і самостійного навчання у сфері інформаційної безпеки та/або кібербезпеки і дотичних галузей знань, аналізувати власні освітні потреби та об'єктивно оцінювати результати навчання.
РН19. Обирати, аналізувати і розробляти придатні типові аналітичні, розрахункові та експериментальні методи кіберзахисту, розробляти, реалізовувати та супроводжувати проекти з захисту інформації у кіберпросторі, інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності.
РН20. Ставити та вирішувати складні інженерно-прикладні та наукові задачі інформаційної безпеки та/або кібербезпеки з урахуванням вимог вітчизняних та світових стандартів та кращих практик.
РН21. Використовувати методи натурного, фізичного і комп'ютерного моделювання для дослідження процесів, які стосуються інформаційної безпеки та/або кібербезпеки.
РН22. Планувати та виконувати експериментальні і теоретичні дослідження, висувати і перевіряти гіпотези, обирати для цього придатні методи та інструменти, здійснювати статистичну обробку даних, оцінювати достовірність результатів досліджень, аргументувати висновки.
РН23. Обґрунтовувати вибір програмного забезпечення, устаткування та інструментів, інженерних технологій і процесів, а також обмежень щодо них в галузі інформаційної безпеки та/або кібербезпеки на основі сучасних знань у суміжних галузях, наукової, технічної та довідкової літератури та іншої доступної інформації.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредити ECTS): лекції – 16 год., лабораторні роботи – 32 год., самостійна робота – 72 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Основи кібербезпеки, Технології програмування, Основи математичного моделювання систем безпеки.

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

В ході викладання дисципліни викладачем застосовуються пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) та репродуктивний методи навчання. В якості методів викладання, які направлені на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, застосовуються презентації, бесіди, індивідуальні групові проєкти, майстер-класи.

Програма навчальної дисципліни

Навчальні заняття

Лекції

Теми лекцій	Кількість годин
Тема 1. Вступ до системної динаміки та моделювання кіберконфліктів. Основи системної динаміки. Типові кіберконфлікти. Застосування системної динаміки у кібербезпеці.	2
Тема 2. Кіберзагрози та їх динаміка. Види кіберзагроз. Моделювання кіберзагроз та їх впливу на системи.	2

Тема 3. Моделювання захисних механізмів у кіберпросторі. Оцінка ефективності заходів кіберзахисту. Побудова моделей протидії кіберзагрозам.	2
Тема 4. Сценарії кіберконфліктів. Аналіз типових сценаріїв кіберконфліктів. Моделювання динамічної ескалації кіберконфліктів.	2
Тема 5. Системні петлі зворотного зв'язку у кіберконфліктах. Аналіз позитивних і негативних петель зворотного зв'язку. Вплив зворотних зв'язків на стратегії атак і захисту.	2
Тема 6. Стабільність кіберсистем та її порушення. Моделювання стабільності та вразливості кіберсистем. Методи прогнозування розвитку кіберконфліктів.	2
Тема 7. Інструменти моделювання системної динаміки. Вивчення спеціалізованих програм для моделювання: Vensim, AnyLogic, Stella.	2
Тема 8. Управління кіберконфліктами. Розробка стратегій управління кіберконфліктами на основі моделювання.	2
Загальна кількість годин	**16**

Лабораторні заняття

Теми лабораторних занять	Кількість годин	Вагові коефіцієнти a
Тема 1. Побудова базової моделі кіберконфлікту. Введення в моделювання з використанням системної динаміки.	7	0,2
Тема 2. Моделювання кіберзагроз. Створення моделей типових кіберзагроз та їх наслідків.	7	0,2
Тема 3. Симуляція кіберконфліктів за сценаріями. Реалізація різних сценаріїв кіберконфліктів з використанням симуляції.	6	0,2
Тема 4. Моделювання та аналіз петель зворотного зв'язку. Вплив позитивних і негативних зворотних зв'язків на результат кіберконфлікту.	6	0,1
Тема 5. Розробка стратегії управління кіберконфліктом. Симуляція різних стратегій кіберзахисту та оцінка їхньої ефективності.	6	0,1
Загальна кількість годин	**32**	$\sum_{i=1}^{n} a_i = 0{,}8$

Контрольні роботи

Теми контрольних робіт	Вагові коефіцієнти b
Тема 1. Моделювання динаміки кіберзагроз та ефективності захисних механізмів. Дослідження розвитку кіберзагроз у часі та оцінка ефективності заходів захисту за допомогою системної динаміки. Побудова моделей із петлями зворотного	0,1

зв'язку, симуляція впливу стратегій захисту на рівень інцидентів, пошук оптимальних рішень для зменшення ризику ескалації конфліктів.	
Тема 2. Сценарії та стабільність кіберсистем у динамічних конфліктах. Аналіз типових сценаріїв кіберконфліктів та дослідження стабільності кіберсистем за допомогою системної динаміки. Побудова системних діаграм ескалації, виявлення критичних вузлів і точок рівноваги, симуляція різних стратегій управління для підтримання стабільності та мінімізації наслідків атак.	0,1
Загалом	$\sum_{i=1}^{m} b_i$=0,2

Самостійна робота

До самостійної роботи відноситься самостійне опрацювання теоретичного матеріалу

Опрацювання теоретичного матеріалу

Теми для самостійного вивчення	Кількість годин
Тема 1 Основи системної динаміки в контексті кібербезпеки. Петлі зворотного зв'язку, потоки та накопичувачі, моделювання поведінки складних систем.	8
Тема 2. Моделювання поширення кібератак у складних мережах. Динамічні моделі зараження, подібні до SIR-моделей, адаптовані для кіберзагроз.	8
Тема 3. Моделі ескалації та деескалації кіберконфліктів між державами. Фактори, що впливають на агресію, відповідь, порогові ефекти, перехід системи у хаотичний стан.	7
Тема 4. Системно-динамічні моделі поведінки зловмисника. Мотивація, ресурси, стратегія та адаптація хакера в часі.	7
Тема 5. Моделювання ефективності кіберзахисту на рівні організації. Взаємодія між інвестиціями в захист, людським фактором, технологіями та рівнем ризиків.	7
Тема 6. Динаміка поширення фішингових кампаній та соціальної інженерії. Поведінкові моделі користувачів, вплив інформаційної обізнаності, ефект масового впливу.	7
Тема 7. Моделювання стійкості інформаційних інфраструктур. Відновлення після атак, наявність резервів, затримки в реагуванні, ефект "порогу відмови".	7
Тема 8. Кіберконфлікти в критичній інфраструктурі: сценарне моделювання. Електромережі, транспорт, телеком. Взаємний вплив технічних та людських факторів.	7
Тема 9. Моделювання інформаційних операцій та кіберпсихологічних впливів. Динаміка чуток, інформаційних хвиль, маніпуляцій та їх вплив на поведінку груп.	7
Тема 10. Використання програмних засобів системної динаміки (Vensim, Stella, AnyLogic) для моделювання кіберконфлікту. Створення моделей, симуляції, аналіз чутливості, множинні сценарії.	7
Загальна кількість годин	**72**

Неформальна освіта

Здобувач має можливість перезарахувати окремі теми або курс шляхом: проходження професійних курсів чи тренінгів, онлайн-освіти, професійних стажувань, у сфері, що відповідає навчальним цілям дисципліни.
Для зарахування необхідно надати: сертифікат (електронний або друкований) про проходження курсу/стажування, опис програми тренінгу із зазначенням змісту тем, обсягу та тривалості.

Рекомендовані курси, тренінги, стажування

За даним компонентом врахування тем, у разі успішного завершення курсів, не передбачено.

Література, навчальні матеріали та інформаційні ресурси

Основна література

1. Sterman, John. Business Dynamics: Systems Thinking and Modeling for a Complex World. McGraw-Hill Education, 2000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books/about/Business_Dynamics.html?id=CCKCQgAACAAJ&redir_esc=y
2. Forrester, Jay W. Industrial Dynamics. MIT Press, 1961. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.laprospective.fr/dyn/francais/memoire/autres_textes_de_la_prospective/autres_ouvrages_numerises/industrial-dynamics-forrester-1961.pdf
3. Ramin S. Esfandiari, Bei Lu Modeling and Analysis of Dynamic Systems, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ia903006.us.archive.org/34/items/CambridgeInternationalASAndALevelMathematicsPureMathematics1/Second_Edition_Modeling_and_Analysis_of.pdf

Додаткова література

4. Richardson, George P. Feedback Thought in Social Science and Systems Theory. University of Pennsylvania Press, 1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books/about/Feedback_Thought_in_Social_Science_and_S.html?id=Ey58AAAAIAAJ&redir_esc=y
5. Vensim Official Documentation. Vensim User's Guide. Ventana Systems, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vensim.com/
6. AnyLogic Documentation. AnyLogic in Practice: Model Development and Simulation. AnyLogic Software, 2018.

Система оцінювання

Підсумкова оцінка з освітнього компонента визначається відповідальним лектором за темами, видами занять, тощо у відповідності до силабусу і є інтегральною оцінкою результатів усіх вид навчальної діяльності здобувача вищої освіти. Підсумкова оцінка повинна відображати всі оцінки за складовими навчального процесу з урахуванням їх вагових показників k:

Поточний контроль (практичні, семінарські, лабораторні заняття), k_1	Контрольні роботи (за наявності), k_2	Індивідуальне завдання (за наявності), k_3	Підсумковий контроль (для ОК з іспитом), k_4
0,8	0,2		

Сума коефіцієнтів повинна складати одиницю: $k_1 + k_2 + k_3 + k_4 = 1$. Підбір вагових коефіцієнтів підсумкової оцінки здійснює розробник курсу.
Розрахунок підсумкової оцінки проводиться за формулою:

$$О = П \cdot k_1 + K \cdot k_2 + І \cdot k_3 + Пк \cdot k_4$$

де: П – середньозважена середня оцінка за поточний контроль
І – оцінка за виконання індивідуального завдання
K – середньозважена оцінка за контрольні роботи
Пк – оцінка за підсумковий контроль

$$П = \frac{П_1 \cdot a_1 + П_2 \cdot a_2 + ... + П_n \cdot a_n}{\sum_{i=1}^{n} a_i}$$

де: a_i - ваговий коефіцієнт за кожне практичне (семінарське) або лабораторне заняття.

$$K = \frac{K_1 \cdot b_1 + K_2 \cdot b_2 + ... + K_m \cdot b_m}{\sum_{i=1}^{m} b_i}$$

де: b_i - ваговий коефіцієнт за кожну контрольну роботу.

Поточні оцінки за кожну складову (П, K, І,...) виставляються за 100-бальною шкалою згідно з положенням «Про критерії та систему оцінювання знань та вмінь і про рейтинг здобувачів вищої освіти» НТУ «ХПІ».

Підсумкова оцінка виставляється відповідно до розрахованої О з округленням до найближчого цілого числа в більшу сторону.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту.
Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/

Погодження

Силабус погоджено	30.08.2025		**Завідувач кафедри** Сергій ЄВСЕЄВ
	30.08.2025		**Гарант ОП** Ольга КОРОЛЬ